Bu Sayıda

Kapitalizmin dünya ölçeğinde yeniden yapılanması ve krizden çıkış stratejilerinin somutlaştığı neoliberal politikaların hayata geçirilmesi sürecinde geç kapitalistleşen ülkelerin tarım sektörü ve kırsal yapılarını doğrudan ve dolaylı olarak etkileyen bir dizi önemli gelişme yaşanmıştır. Öncelikle devletin tarımsal alandan çekilmesi ile tarıma yönelik desteklemeler sınırlandırılmış, tarımsal kurumlar/işletmeler devletin küçültülmesi bağlamında zayıflatılmış, kaldırılmış veya özelleştirilmiş buna karşın özel tarımsal yatırımlar teşvik edilmiştir. Böylece tarımsal üretim daha önce hiç olmadığı kadar yerel/uluslararası piyasalara açılmış, devlet/köylü ilişkisinin yerini sermaye/köylü ilişkisi almıştır.

Kapitalist gelişmenin tarım kesiminde ne gibi sonuçlar doğuracağını, kırsal alandaki yapının ve köylülüğün nasıl bir dönüşüm içerisine gireceği yönünde tartışmaları kapsayan, "tarım ve köylülük sorunu" analizleri Türkiye'de 1960'lı 1970'li yıllarda yoğunlaşmış ancak 1980'lerden sonra kır çalışmaları giderek azalmaya başlamıştır. Oysa Türkiye'de tarımda yeniden yapılanma süreci ve yeni tarımsal politikalar bu alanda önemli değişimlere/dönüşümlere yol açmıştır. Sadece son 20 yıllık süreçte tarımsal istihdamda dört milyonun üzerinde bir kopuş gerçekleşmiş, tarımın istihdamdaki payı %44'ten %19'lara gerilemiştir. Bu çerçevede Türkiye'de de, kapitalist üretim ilişkilerinin tarımsal alandaki hakimiyetinin genişlemesi ile yeni dinamikler, ilişki biçimleri, üretim formları ve gündelik pratikler gözlemlenmektedir. Tarımda yaşanan bu sürecin daha bütünlüklü analizlerle deşifre edilmesi ve tartışmaya açılması gerektiğine inanıyoruz.

Praksis'in elinizdeki 43. sayısı bu noktadan hareketle "tarım sorunu" tartışmalarını, tarımsal dönüşüm süreçlerinin kır-kent ilişkileri üzerindeki etkilerini, mülkiyet/üretim ilişkilerinde yaşanan dönüşüm dinamiklerini ve bu süreçlerdeki sınıfsal dinamikleri tarihsel materyalist bir çerçevede yeniden tartışmaya açıyor. Sayımızda yer alan kuramsal makalelerin yanı sıra saha araştırmalarını içeren çalışmalarla Türkiye'de yeniden canlanmaya başlayan tarım/kır tartışmalarına katkıda bulunmayı umuyoruz.

Sayımızdaki ilk makale tarım sorununa kuramsal açıdan bir çerçeve yazısı niteliğindeki Nevzat Evrim Önal'ın "Tarım ve Köylülük "Sorun"larına Dair Bir Tartışma Çerçevesi" başlıklı çalışması. Bu makale tarihsel materyalist düşüncenin tarım ve köylülüğün sorunsallaştırılmasına yönelik yaklaşımının güncel bağlamda yeniden üretilerek bir tartışma çerçevesi sunmayı amaçlıyor. Önal, öncelikle Lenin, Kautsky ve Chayanov arasındaki klasik "tarım sorunu" tartışmasından hareketle kapitalist üretim biçimi dâhilinde tarım ve köylülük kavramlarının nasıl sorunsallaştırıldığı ve bu sorunsallaştırmanın barındırdığı problemleri sorguluyor. Bu çerçevede makale, tarihsel materyalizmin ve popülizmin "tarım ve köylülük" sorunlarına yaklaşımları arasındaki farka değinerek güncel tartışmalara ışık tutmamızı sağlıyor. Yazıda özellikle küçük meta üreticisinin sınıfsal konumu üzerine yapılan bölüm, güncel tartışmaları kuramsal yönden berraklaştıracak bir öneri sunuyor.

Fatih Özden'in "Doğadan Tüketiciye Tarımda Kapitalist Tahakkümün Kimi Görünümleri, Yabancılaşma ve Alternatifler Üzerine" başlıklı makalesi, son yıllarda önemli bir tartışma başlığı olan tohum konusunu yabancılaşma kavramı üzerinden ele alıyor. Özden, tohumun paylaşılan bir kaynak olmasından uzaklaşması ve metalaşmasıyla tarımsal üretimin metalaşma sürecinin nasıl hızlandığını gözler önüne seriyor. Ayrıca yazar, meta formundaki tohumun birçok yeni üretim ve mülkiyet ilişkisinin ortaya çıkmasında etkili bir özne haline geldiğini vurguluyor. Tahakküme ya da rızaya dayalı sermaye egemenliğinin doğadan tüketiciye uzanan çeşitli görünümlerini Marx'ın yabancılaşma kuramı üzerinden açıklamaya çalışan makalede, tarımdaki bu kapitalist tahakkümün kırılmasına yönelik alternatifler ve mücadelelere de değiniliyor.

Üçüncü yazı "Türkiye Tarımında Neoliberal Dönüşüm ve Metalaşma" başlığını taşıyor. Ekin Değirmenci'nin kaleme aldığı yazı Türkiye tarımında 2000'li yıllarla birlikte daha da yoğunlaşan emek, üretim ve dolaşım süreçlerindeki metalaşmayı ve sonuçlarını mercek altına alıyor. Yazar, Türkiye'de tarımsal alana ilişkin yasal ve kurumsal düzenlemeler ile destekleme politikasındaki değişimlerin tarımsal emek süreci ve toprak mülkiyeti üzerindeki etkilerini tartışıyor. Yazı özellikle tarımdaki finansallaşma ile birlikte kırsal üreticilerin borçluluğundaki artışı çarpıcı verilerle gözler önüne seriyor. Yazar çalışmasında, küçük meta üretiminin dönüşümü ve borçlanma sürecinin kırda güvencesizliği artırdığını bu durumun yeni mülksüzleşme ve yoksullaşma süreçlerine yol açacağına işaret ediyor.

Coşku Çelik'in 301 maden işçisinin ölümüyle sonuçlanan, Türkiye emek tarihinin en büyük işçi katliamı yaşandığı Soma'da gerçekleştirdiği saha çalışmasının özgün bulgularının paylaşıldığı "Kırsal Dönüşüm ve

Metalaşan Yaşamlar: Soma Havzası'nda İşçileşme Süreçleri ve Sınıf İlişkileri" başlıklı çalışması, Marksist ilkel birikim, topraktan kopma ve işçileşme tartışmalarını Soma'daki madenci ailelerinin işçileşme süreçleri üzerinden yeniden düşünmemizi sağlıyor. Çalışma, tarımdaki neoliberal dönüşümün Soma havzasında 2000'li yıllarla birlikte özellikle pamuk ve tütün üretimi ve üreticileri üzerindeki etkisini, kırsal üreticilerin işçileşme sürecini bizzat Somalı ailelerin anlatılarıyla çarpıcı biçimde gözler önüne seriyor. Bunun yanı sıra Çelik bu özgün çalışmasında, Soma'ya madenlerde çalışmaya gelmiş göçmen aileler ile havzanın köylerinden olan yerli işçiler arasında farklı işçileşme süreçlerinin, toprakla ilişkileri arasındaki farklılaşmaların ve yerel sınıfsal ilişkilerin izini sürüyor.

Bir başka alan çalışmasına dayanan Zeynep Ceren Eren'in "Köylülüğün İtibar Kaybı:Bakırçay Havzası Dağ Köylerinden Kadınların Anlatıları ve Kırsal Dönüşüm" adlı makalesi ilgili literatürde önemli bir eksikliğe, kırsal dönüşümün toplumsal cinsiyet bağlamında sonuçlarına odaklanıyor.Makale özellikle 1990'lı yılların sonundan itibaren etkisi daha net görülen tarımdaki dönüşüm sürecinin Bakırçay Havzası dağ köylerinde tütün ve pamuk üretimi üzerindeki etkisini kadınların anlatıları üzerinden gösteriyor. Bu süreçte toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve bu çerçevede cinsiyetçi işbölümü temelinde örgütlenen köy hayatı kadın deneyimleri ile yansıtıyor. Yazara göre, dağ köylerinin halihazırda kırılgan yapısı, kırsal dönüşüm sürecini onlar üzerinde daha tahripkar kılıyor. Bu anlamda köylülerden oluşmayan bir dağ köyü profilinin hiç de uzak bir seçenek olmadığı çalışmada çarpıcı örneklerle vurgulanıyor.

Elif Uyar-Mura "Tarımsal İşletmelerin İstihdam Stratejileri: Adapazarı Örneği" adlı çalışmasında Türkiye'de çok fazla değinilmeyen tarım sektöründeki işletmelerin ücretli emeğe ucuza ulaşmalarını sağlayan bir araç olan aracılık sistemine dikkat çekiyor. Yazarın Adapazarı'nda yapmış olduğu alan çalışması, tarım emek pazarının derinlemesine analizi ile birlikte aracılık pratiğinin dinamiklerini anlamak için okuyuculara önemli ipuçları sunuyor.

Dosyamız kapsamındaki son makale Uygar Yıldırım'ın "Orhan Kemal ve Yaşar Kemal Romanlarında Tarımsal Dönüşüm ve Mevsimlik İşçiler" başlıklı çalışması. Yıldırım çalışmasında Orhan Kemal'in 'Bereketli Topraklar Üzerinde', Yaşar Kemal'in 'Dağın Öteki Yüzü: Ortadirek' ve 'Höyükteki Nar Ağacı' adlı romanlarından yararlanarak 1950'li yıllarda Türkiye tarımında gerçekleşen dönüşüm sürecini mevsimlik işçiler özelinde inceliyor. Çalışmada Çukurova, tarımda kapitalist dönüşüm sürecinde büyük toprak sahipliğinin önemli rol oynadığı, buna bağlı sınıfsal kutuplaşma ve mücadelelerin en açık ve somut halleriyle edebi eserlerde kendisini gösterdiği tarımsal alanlardan biri olarak mercek altına alınıyor. Yazar az topraklı, topraksız köylüyü mevsimlik işlerde çalışmaya zorlayan koşulları, makineleşmenin kırda yarattığı çözülmeyi, dönemin siyasal koşullarını tarlada sınıfsal farklılaşma ve çatışmaları, kırdaki çalışma ilişkilerini edebi metinler üzerinden tarihsel bir çözümleme yaparak tartışıyor.

Hemen her sayımızda olduğu gibi bu sayıda da dosya dışı bir yazıya yer veriyoruz. Özden Melis Uluğ ve Ahmet Çoymak tarafından kaleme alınan ve "Bir Bilim Alanı Olarak Psikoloji, Sosyal Yapıyı Anlamanın Neresinde? İnsan Davranışı ve Yapı İlişkisi Üzerine Eleştirel Bir Deneme" başlığını taşıyan çalışma psikolojinin sosyal yapıyla olan ilişkisini eleştirel biçimde ele alıyor. Sosyal psikolojinin "sosyal" olanı nasıl dışladığı cinsiyet ve ırk ayrımcılığı üzerinden örneklendirildiği çalışmada, Türkiye'de sosyal psikolojinin yaşadığı kimlik bunalımına da değiniyor. Yazarlar psikoloji araştırmalarının inceledikleri konuyu tarihsel, kültürel ve bağlama özgü dinamiklerle birlikte incelenmesi gerektiğini vurguluyor. Öte yandan çalışmada psikoloji biliminin sistemi meşrulaştırma, ayrımcılığı pekiştirme gibi insan esenliğine hizmet etmeyen teknolojilerin üretimi konusunda yapabileceği "katkılar" eleştirel bir gözle sorgulanıyor.

Elinizdeki Praksis Dergisinin 43.sayısını editörler olarak hazırlama süreci oldukça zor ve sancılı geçti. Sayının hazırlık aşamasından tamamlanana dek geçen sürede OHAL kapsamında art arda gelen KHK'larla bir kısmı Praksis Yayın ya da Danışma Kurullarında da yer alan Barış İçin Akademisyenler Bildirisi'ne imza atan araştırmacıların, dostlarımızın, meslektaşlarımızın, hocalarımızın üniversiteden ihraçları, bazılarının yaşadığı linçler yer yer sayı için çalışmamızın anlamını sorgulattı. Sayımıza bir makalesiyle katkıda bulunan yazarımız Ekin Değirmenci de sayı dizgiye giderken en son çıkan 686 sy. KHK ile ihraç edilenler arasında yer alıyor. Ancak, akademinin üniversitenin dört duvarıyla sınırlı olmadığının bilinciyle ve tam da onu o sınırlara mahkum bırakmamak için, daha fazla çalışmak gerektiğini de biliyoruz.

*Bu sayıyı barış istedikleri için akademiden uzaklaştırılan tüm bilim insanlarına ve bu süreçte yaşamına son veren **Dr. Mehmet Fatih Tıraş'ın** anısına ithaf ediyoruz.*